

Bibliotekets fremtid

Den finske arkitekten **Alvar Aaltos** første funkismesterverk havnet på sovjetisk side under Vinterkrigen. Etter flere årtier med forfall arbeider nå russere og finner sammen om å restaurere Aaltos vakre bibliotek i Vyborg.

tekst og foto Jens Malling

ET GRANATHULL I TAKET. Skader på tak og vegger. Innbyggerne i den en gang finske byen Vyborg fikk bare nytte godt av at det nye biblioteket sitt i fire år før det plutselig lå midt i skuddlinjen i Vinterkrigen mellom Finland og Sovjetunionen. Det moderne mesterverket sto ferdig i 1935 og markerte Alvar Aaltos overgang til funksjonalismen. Den finske arkitekten var bare 29 år gammel da han påtok seg oppdraget, og biblioteket i Vyborg skaffet ham mye internasjonal oppmerksomhet. Så kom granatens ødeleggelse. De var heller ikke det verste skjebnen hadde i vente for det enestående bygget.

KAMELEON. Med elektrisjka – regionaltog – tar turen fra St. Petersburg til Vyborg tre timer. Reisen går i nordvestlig retning over det karelske nes, et område mellom Ladogasjøen og Finskebukta. Her utspant det seg voldsomme kamper mellom Finland og Sovjetunionen under den lokale varianten av annen verdenskrig i årene 1939 til 1944.

Det er en regnvåt formiddag, og turen fra stasjonen er kort; over plassen med statuen av Lenin og inn i en liten park. Gråhvitt og forfallent ligger biblioteket som en såret kameleon blant tykke bjørkestammer. Revnene i murverket danner et mønster som går i ett med barken. Bygningens konturer trer tydeligere frem for hvert skritt; karakteristisk funksjonalistisk arkitektur mot en frodig og grønn bakgrunn. Kvadratiske vinduspartier, 90-gradersvinkler, rene flater uten dekor. Midt i alt dette jobber en flittig gjeng med arbeidshansker i et

virvar av planker og stillaser. Bygningen er i ferd med å bli satt i stand. – Tidligere ansatte ved Alvar Aaltos arkitektkontor veileder og gir råd, mens russiske, spesialiserte håndverkere utfører det konkrete arbeidet, sier sjefbibliotekar Tatjana Svetelnikova.

Det er ikke uten stolthet at hun inviterer oss inn i bygningen og viser frem de rommene som er ferdige. Her mangler det bare bøker. – Bygningen er et unikt eksempel på bibliotekarkitektur, og er utformet med stor kyndighet. Det er en fornøyelse å komme hit og hver dag kunne beundre samspillet mellom lys og rom, sier Svetelnikova, som har jobbet i biblioteket siden 1991 og var med på å ta beslutningen om å sette det i stand.

EN GJENNOMTENKT HELHET. Hun går over det nylagte linoleumsgulvet i utlånssalen mens hun peker og gestikulerer. Alt fremstår som nytt. Tilsynelatende er alt restaurert, reparert eller skiftet ut. De sirkelformede vinduene i taket kaster et mykt lys over rommet. Trapper forbinder de ulike nivåene, og stoler, krakker, gelendre og veggpaneler i lyst tre vitner om Alvar Aaltos forkjærlighet for naturprodukter. Fargenyansene går igjen i de forkrommede rekkverkene som gir sitt bidrag til helheten.

Biblioteket er et typisk Gesamtkunstwerk, et tysk ord som Aalto tok til seg, og som betyr at arkitektur, interiør og møbler tilsammen utgjør et hele. Alt er nøye gjennomtenkt før byggeprosessen starter.

DEFINERENDE VERK: Biblioteket i Vyborg ble bygget i perioden 1933–1935 og regnes for å være en av de første eksemplene på regional modernisme. Alvar Aalto vant oppdraget i konkurranse med flere andre arkitekter i 1927, og foreslo opprinnelig en bygning i tråd med nordisk klassisisme. Etter hvert endret Aalto tegningene i en mer funksjonalistisk og modernistisk stil.

Når utlånssalen nå igjen utfyller sin rolle i den store helheten som er biblioteket, er det i etterkant av et enormt restaureringsarbeid.

– Vi har fjernet tilsammen 450 tonn puss fra veggene. Først de russiske lagene, så de finske, helt til bare mursteinene sto igjen. Varmeelementer, ventilasjonssystem, elektrisk anlegg, vannrør – alt måtte skiftes ut. Flere av de opprinnelige produsentene som leverte materialene til bygget i 1930-årene, har vi kunnet bruke også denne gangen, sier Svetelnikova.

KRIG OG FORSONING. Russerne og finnene jobber i dag sammen om å renovere den historiske bygningen og deler på regningen på syv millioner euro. Forholdet mellom de to landene har ikke alltid vært like hjertelig. Granaten som falt gjennom taket på biblioteket, var en direkte konsekvens av Stalins ønske om å innlemme Finland i Sovjetunionen. Til tross for sterke internasjonale reaksjoner angrep han landet i november 1939.

I en David og Goliat-lignende konfrontasjon møtte Den røde armé innbitt finsk motstand under Vinterkrigen og siden under Fortsettelseskrigen. Vyborgs utsatte posisjon i det sørøstlige Finland nær grensen til en stormakt gjorde at byen kom på skiftende hender

flere ganger. I motsetning til biblioteket, som bare fikk lettere skader, var halvparten av Vyborgs bygninger redusert til steinrøyser da kruitrøyken omsider lettet i juni 1944. Samtlige av de 80 000 innbyggerne som hadde vært Finlands nest største by, var flyttet vestover i landet. Vyborg var nå offisielt russisk, og spøkelsesbyen ble befolket av Sovjetunionens egne borgere. Det var begynnelsen på en lang periode med forfall for Alvar Aaltos bibliotek.

– De ti årene mellom 1944 og 1954, da biblioteket ikke ble benyttet, var verre enn skadene det fikk under krigen. Til slutt sto det igjen som en ruin. Det var katastrofalt, sier Tatjana Svetelnikova.

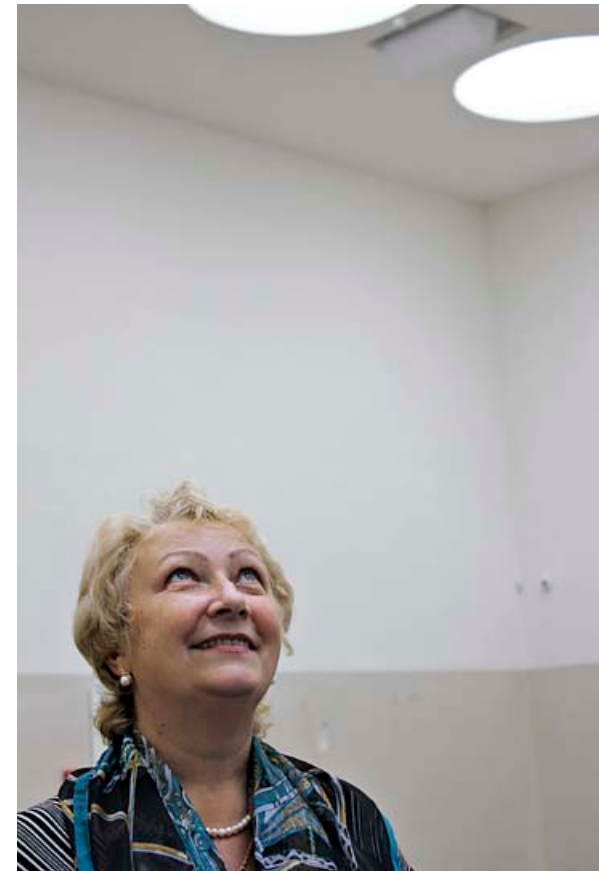
Fordi Sovjetunionen var et lukket land, gikk det til og med rykter i Vesten om total ødeleggelse av biblioteket.

– Men russerne visste godt at det var en spesiell bygning også på den tiden, og den ble forsøkt satt i stand i 1955. Mangel på materialer og kunnskap gjorde at resultatet ikke ble optimalt. Biblioteket ble likevel tatt i bruk igjen. I den anledning fikk det også et nytt navn; det ble oppkalt etter Lenins enke Nadezjda Krupskaja, forteller Svetelnikova.

TURISTATTRAKSJON. Alvar Aalto var selv på reise i Sovjetunionen

«Ved å titte på fotografier og studere de opprinnelige tegningene fant restaureringseksperter ut hvordan de skulle gå frem. De arbeider helt i Aaltos ånd, med stor respekt for hans ideer.»

TATJANA SVETELNIKOVA, bibliotekar

NY GIV: – Mange av materialene som ble benyttet den gangen biblioteket ble bygget, er tilgjengelig fra de samme leverandørene i dag, forteller sjefbibliotekar Tatjana Svetelnikova. Bygningen bringes nå tilbake til sitt opprinnelige utseende.

i 1962, og skal i den forbindelse ha lagt veien om Vyborg.

– Bygningen er der fortsatt, men arkitekturen er borte, uttalte han.

Forhåpentligvis ville han blitt beroliget med tanke på dagens renoveringsarbeid. Det felles finsk-russiske prosjektet har til hensikt å gjøre bot på flere tiår med mislighold og å bringe bygningen tilbake til sin opprinnelige stand på en mest mulig nøyaktig måte.

– Ved å titte på fotografier og studere de opprinnelige tegningene fant restaureringseksperter ut hvordan de skulle gå frem. De arbeider helt i Aaltos ånd, med stor respekt for hans ideer, sier Tatjana Svetelnikova.

Prosjektet skal etter planen være ferdig til neste år, til glede for både bokormer og arkitekturelskere. Det markerer også slutten på en suksesshistorie, hvor finnenes rolle ikke skal undervurderes. Dersom et hovedverk av et av landets ikoner skulle gå tapt, ville det vært en katastrofe. For å forstå hvor viktig deres del av arbeidet har vært, behøver vi bare se på russiske myndigheters behandling av konstruksjoner fra samme periode av landets egne arkitekter.

En rekke avantgarde-bygninger i St. Petersburg og Moskva befinner seg nærmest i totalt forfall. Det dreier seg blant annet om banebrytende verker av arkitektene Moisej Ginzbug og Konstantin Melnikov. I motsetning til Aaltos bibliotek er det ennå ikke blitt tatt internasjonale initiativer for å trekke dem frem fra glemsel og forfall, og sikre dem en fremtid.

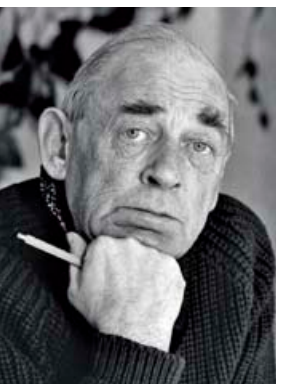
Tatjana Svetelnikova håper at renoveringen av biblioteket i Vyborg fører til økt oppmerksomhet omkring bygget og de arrangementer hun er med på å planlegge her.

– De perfekte rammene rundt bygget – arkitekturen og beliggenheten midt i Vyborg – kan gjøre stedet til et viktig kultursenter. Det er dessuten en interessant attraksjon for turister.

Ifølge henne er det bare Vyborg slott, som ble bygget på 1200-tallet da svenskene grunnla byen, som er mer populært. Mer enn 4000 turister legger årlig veien om Aaltos bygning. De fleste av dem er russere, forteller Svetelnikova.

– Vi håper naturligvis på en større tilstrømning, også fra utlandet. Så får jeg heller være vel så mye turistguide som bibliotekar. ☒

Fakta

Alvar Aalto

Finsk arkitekt, kunsthåndverker og møbeldesigner, 1898–1976.

En av pionérene innen nordisk funksjonalisme. Mens mange av hans samtidige jobbet mest med stål, glass og betong er Aaltos stil kjennetegnet ved bruken av tre, spesielt lys finsk bjørk.

Aalto var i løpet av hele karrièren opptatt av arkitektur som Gesamtkunstwerk, altså som et komplett hele. Han nøyde seg derfor ikke med bare å designe bygningen, men også innvendige flater, møbler, lamper og pyntegjenstander. Alvar Aalto tegnet bygninger i en rekke land, blant annet Tyskland, USA, Frankrike og Italia og samtlige av de nordiske landene med unntak av Norge.

Blant møblene han utformet er Paimio-stolen og den stablebare krakken Stool 60 de mest kjente. Begge er fremdeles i produksjon. Det er også den ikoniske Aalto-vasen, også kjent som Savoy-vasen, som opprinnelig ble tegnet til en restaurant i Helsingfors i 1937.

Aaltos krakker High Stool og Stool E60 brukes i dag i samtlige av Apples butikker verden over som sitteplass for kunder. I Alvar Aalto-museet i hjembyen hans Jyväskylä i Finland er en rekke av de mest kjente verkene hans utstilt. Museet er tegnet av Aalto selv.

En mer omfattende presentasjon av restaureringsarbeidet i Vyborg finnes i boken *Alvar Aalto Library in Vyborg – Saving a Modern Masterpiece* av Markku Karjalainen (Rakennustieto Publishing, 2010).